

ÖZELLEŞTİRME, ÜLKEMİZİN KÜRESEL İŞBÖLÜMÜNDEKİ YERİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK POLİTİKALAR BÜTÜNÜDÜR.

Ahmet Asena*

Ülkemiz 1980'li yıllardan beri özelleştirmeyi tartışıyor. Bu konu bazen gündemin ön sıralarını işgal ediyor bazen geri plana düşüyor ama hiç yok olmuyor. Özellikle de ekonomik sorunların yoğunlaştığı zamanlarda üzerinde en çok tartışılan en popüler çözüm önerisi oluyor.

Bugün yaşanan bunalım toplumun tüm kesimlerini çözüm arayışı içersine sokarken, "Söz ve yetki sahibi" kesimler önerilerini topluma yeniden sunmaya başladılar. Medyanın yapısı gereği bu sunuşun baş aktörleri sermaye sahipleri ve onların örgütleri oldu. Toplum 14 yıl boyunca yapılageldiği gibi tek yönlü bir ideolojik, politik saldırıyla karşılaştı. Bir yandan "liberal piyasa ekonomisi" dışında çözüm olmadığı söylenilip devletin küçülmesi, özelleştirme vb. konular yeniden ısıtılırken, "hepimiz aynı gemideyiz", "çıkarlarımız aynı" sözleriyle somutlanan "imtiyazsız, sınıfsız kaynaşmış bir kitleyiz" edebiyatı yapıldı.

Kısacası sermaye Cumhuriyet'ten beri var olan ekonomik, toplumsal sistemin işine gelen yanını (Korporatist ideolojisini) kullanırken ekonomik müdahaleci yanını (KİT'ler) çöpe attı.

Hem de öylesine attı ki en devletçi gözükten politikacı-bürokrat kadrolar bile özelleştirme savunucusu oldular. Zarar eden KİT'ler bunalımın baş sorumlusu ilan edilince çözümün özelleştirme olmasından daha doğal bir sonuç elbette yoktu ve sermaye bulunduğu bu zeminde son derece güçlü olduğunu düşünüyordu.

Oysa bu yaklaşım iki ana noktada önemli zaaf- lar içeriyor. Öncelikle bunalımın, en azından baş sorumlusu KİT'ler değil. Askeri harcamalar, ki sadece "alçak yoğunluklu çatışmalar"ın bedelinin yılda 400 trilyon TL. olduğu söyleniyor ve kayıtdışı ekonomi dururken KİT açıklarının lafı bile olmaz.

İkinci nokta ise özelleştirmeye ilişkin önemli bir

saptırmanın varlığıyla ortaya çıkıyor. Ülkemizde kiminle konuşsanız özelleştirmeyi KİT'lerin satışı olarak algılıyor. Karşı çıkanlar da savunanlar da bu zeminde duruyorlar. Oysa "özelleştirme" daha büyük bir bütünü parçası olan politikaların toplamından oluşuyor. Eğitimden sağlığa, ulaştırmadan temizliğe toplumun ortak sorunu olan ve bugüne kadar kâr dürtüsü olmaksızın gerçekleştirilen tüm etkinliklerin sermayenin kâr amacına dönük olarak yeniden düzenlenmesini amaçlıyor. Esneklik, rekabet gücü gibi güncel "Yükselen değerler" ile birlikte uluslararası sermayenin krizden çıkış için yazdığı reçeteyi oluşturuyor.

Reçetenin görünen amacı ise son derece olumlu: 21. yüzyıla giderken "sanayi ötesi toplum" olmanın gereklerini yerine getirmek, ülkemizi bu dünyanın rekabet gücüne sahip çağdaş bir üyesi yapmak.

Bu reçetenin sosyal sonuçları üzerine pek çok şey söylendi. Başta çalışanların işsiz kalması olmak üzere emeğin yeniden üretimini daha pahalı yapacağı gibi pek çok konu tartışıldı. Ancak görünen amacının ve buna ulaşmasının mümkün olup olmadığının sorgulaması pek yapılmadı.

Oysa 1980 sonrası dönemde izlenen ve özelleştirmeyi bayrak edinen politikaların bugün vardığı nokta ortada; faiz ve rant gelirlerinin yükseldiği, sanayinin payının gerilediği, gelir dağılımının giderek bozulduğu bir ekonomi. Tanımlanan amaca uygun olmadığı, geniş kesimlerinin aleyhine olduğu açık olan bu sonuçlara rağmen aynı politikaların bugün savunuluyor olması ise ilk bakışta çok açık bir çelişki. Ne var ki aslında böylesi bir çelişki yok. Özelleştirme savunucularının Dünyanın Yeni Düzen'i içersinde kendilerine biçtikleri rol gözönüne alındığı zaman tam bir uyum söz konusu. İstenen, hedeflenen bağımsız, toplumsal üretimini artıran ve adilce bölüşen bir toplum değil, uluslararası sermayeye eklenmiş onların taşeronluğunu yapan bir Türkiye, kısacası çözüm Türkiye toplumu için aranmıyor.

* DİSK Eşgüdüm Dairesi Müdürü.

Tersine uluslarüstü sermayenin ihtiyaçlarına çözüm arıyor.

Gerçekten çağdaş, rekabet gücüne sahip sanayi ötesi bir toplum olmanın yolu ise başka bir kavramdan "üretmek"ten geçiyor. Özelleştirmeye karşı çıkanların da dahil olduğu birçok kesim üretmeyi yüceltiyor. Ne var ki burada da bir eksiklik söz konusu; nasıl ve ne üretilceğini saptamak gerek. Emek yoğun geri teknolojilerle, ucuz emeğe dayalı olarak üretmenin rekabet gücü açısından da, toplumsal gelişim ve bağımsızlık açısından da bir anlamı yok.

Geçmişte, mukayeseli üstünlükler teorisi uyarınca üstünlük ögesi olarak kabul edilen emek, doğal kaynak vb. faktörler giderek önemini kaybediyor.

Ülkemiz ve dünya bilim adamları rekabet gücünün ucuz girdi fiatları (örneğin işçilik) gibi dışsal faktörlerde kazanılamayacağını öne sürüyorlar. Tersine, bu sözde avantajların firmaların ve ekonomilerin dinamizmini ve sorun çözme becerisini yok ederek rekabet gücünü zayıflatmış söylüyorlar. Salt düşük maliyete öncelik vermenin uzun dönemde zararlı olduğunun somut örneği olarakta Amerikan otomobil üreticilerini veriyorlar. Gerçek rekabet gücünün ise pazardaki her türlü gelişmeye hazır olabilmek için yetenek ve beceri düzeyini geliştirebilmeye bağlı olduğunu belirtiyorlar.

Bunun anlamı ise son derece açık; yüksek teknolojileri sadece kullanan değil üreten ve toplumsal üretimin her alanına yayabilen bir ekonomik yapılanmayı hedeflemek. Bu hedefe ulaşmak içinse sistemli ve kapsamlı bir araştırma-geliştirme çalışmasını (politikasını) hayata geçirmek gerekiyor.

Tam bu noktada ülkemiz açısından ilginç bir örneği, Teletaş'ı değerlendirmekte yarar var.

Teletaş, ülkemizin bu gerekleri yerine getirebilen ender kuruluşlarından birisiydi. PTT araştırma laboratuvarından başlayan çalışmalarda kendi santallerini, hem de uluslararası standartlarda üretebilmeyi, baskı devre imalatını ülkemize getirebilmeyi başaran bir kurumken bugün iflas aşamasında. Üstelik KİT'leri, hatta ekonominin tümünü kurtaracağı öne sürülen özelleştirme uygulandıktan sonra. Bu yüzden Teletaş'ın özelleştirmesi bu konudaki tavrımızın belirlenmesinde önemli bir örnek.

1987'de başlatılan özelleştirme programının açılışı Teletaş ile yapıldı. 1984 yılında ortak olan ve hissesi Özal'ın emriyle %19'dan, %39'a çıkarılan Alcatel-Bell grubu PTT'nin %18 hissesini ve diğer bazı hisseleri daha alarak %65'e ulaştı. %22 hisse ise halka ve çalışanlara satıldı. (Muhtemelen bu hisse-

lerin ilk sahipleri çoktan değişti.)

Kontrolü ele geçiren Alcatel-Bell grubunun ilk yaptığı Teletaş'ı malzeme yönünden kendisine bağlamak oldu. Teletaş'ın kendi üretimi olan çeşitli yarı mamuller Belçika'dan birkaç katı fiyatla satın alınmaya başlandı. Örneğin Türkiye'de 1 \$ maliyeti olan hibrit devreler 11\$ fiyatla Belçika'dan alındı.

Ardından da Orta Asya Cumhuriyetleri'ne ihracat yapılması engelledi.

Kamu kontrolüne olanak veren Altın Hisse'nin 1993 yılında devrinden sonra ilk yapılan araştırma geliştirme çalışmalarının yavaşlatılması hatta durdurularak mühendislerin uluslararası projelerde istihdam edilmek üzere yurtdışına götürülmesi oldu. Alcatel-Bell firması gerekçesinde kendi açısından son derece haklıydı. Merkezlerinde aynı araştırmalar yapılırken Teletaş'ta ikinci defa para harcamak anlamıydı. Uluslararası bir tekelin Türkiye ekonomisinin rekabet gücünü düşünmesi de beklenilemezdi. Sonuçta 2300 kişilik Teletaş çalışanları 1000 kişiye indi.

PTT'nin borçlarını ödememesi gerekçesiyle ilan edilen konkordoto yukarıda değinilen gelişmelerin son adımı oldu. 60 milyar Dolar cirosu olan Alcatel'in Teletaş'ın iki trilyon TL. (450.000.000\$) borcunu ödeyemeyeceğine inanmak mümkün değil. Kaldı ki PTT 1994'ün ilk dört ayında 1 trilyon 321 milyar TL. ödemiş durumda ve PTT Genel Müdürü ödemelere devam edeceklerini açıkladı.

Hedef fabrikayı tamamen kapatıp, 370 milyar TL istenen 32 dönüm kapalı alanı olan arazisini satmak. Müşteri ise hazır bekliyor, Teletaş'ta Yönetim Kurulu üyeliğinden daha geçenlerde istifa eden Sakıp SABANCI.

Ülkemizi bırakıp dünyaya bir göz atarsak bu gelişmelerden çok farklı şaşırtıcı bir tabloyla karşılaşırız. ABD'den Japonya ve Güney Kaplanlarına kadar bir dizi ülke bizim Teletaş'ta yaptığımızı hiç de uymayan politikalar izliyorlar. İleri teknoloji kullanan sektörler ve bilimsel teknolojik çalışmalarda doğrudan devlet müdahalesi, devlet yatırımı söz konusu oluyor. Örneğin Güney Kore bir yandan araştırma enstitüleri ile gerekli altyapıyı oluştururken diğer yandan korumacılık önlemleriyle ileri teknoloji uygulayan sektörleri koruyor. ABD, Başkanı CLİNTON'un ağzından bu alanda doğrudan kamu yatırımları yapılmasının zorunluluğunu dile getiriyor.

Sermaye birikiminin çok güçlü olduğu ABD dahil pekçok ülkenin "bilgi toplumu" olabilmek için bir önkoşul olan bilimsel teknolojik sıçramayı gerçekleştirmenin yolunu devlet yatırımında araması

bizim özelleştirme saplantısına yakalanmamızın yanlışlığını daha açık ortaya koyuyor. "Özel teşebbüsü" AR-GE harcamalarını lükse giren ve gerçekleştirebilecek sermaye birikiminden yoksun bir ülkede, bu işlevi kamunun gerçekleştirmesi kaçınılmaz bir görev. Dünya düzeyine oldukça yakın bir ülkede, bu işlevi kamunun gerçekleştirmesi kaçınılmaz bir görev. Dünya düzeyine oldukça yakın olduğumuzu söylediğimiz haberleşme alanında Teletaş'ın ve Aselsan'ın oynadığı rol henüz unutulmadı. Bu durumda "KİT'leri satalım" demek yerine "Yeni KİT'ler kuralım" demek zorunlu oluyor. Ancak bu varolan KİT'lerin ve KİT işleyişinin savunulması anlamına gelmiyor. Devletin kefen bezi üretmesinin çok anlamlı olduğunu söylemek mümkün değil ama kefen beziyle baskı devre plaketinin aynı şey olmadığını görmek gerek.

Yeni KİT'lerin işleyiş açısından da var olanlar-

dan farklı olması diğer bir zorunluluk. Politikacıların rant dağıtma aracı olarak işleyen bugünkü sistem istenilen hedeflere ulaşılmasında engelleyici bir rol oynuyor. Yapılması gereken yeni bir kamusalılığı tanımlamak ve toplumun doğrudan katılımına, denetimine olanak veren bir sistem kurmak. Çalışanı, ilgili toplumsal kamusalılığı yeniden tanımlamak kesimleriyle tüketicisiyle herkesin denetleyebildiği özerk kuruluşlar bu sistemin bel kemiğini oluşturmalı.

Özet olarak belirtilirse özelleştirme sadece KİT satışı değil ülkemizin küresel işbölümündeki yerini belirlemeye yönelik politikalar bütünüdür ve bu anlamda tartışılması gerekir. Bu ülkenin daha az emekle, daha az kaynakla daha çok üretmesini ve adil şekilde paylaşmasını ve 21. yüzyıla sanayileşmiş bir toplum olarak girmesini arzulayanlar bu gerçeği bir an bile unutmamak zorundalar.

